

Притуляк Наталія Миколаївна
к.е.н., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу,
ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»,
fin_an@ukr.net

ОЦІНКА СТАНУ РОЗВИТКУ І ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ РАЗВИТИЯ И ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

ASSESSMENT OF DEVELOPMENT AND FINANCIAL SUPPORT FOR INNOVATION ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Анотація. Крізь призму оціночних показників, що характеризують рівень розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств, виявлена недостатня увага держави до стану даної сфери та її фінансового забезпечення. Зауважено на необхідності формування дієвої державної інноваційної політики й управлінських механізмів її впровадження.

Аннотация. Сквозь призму оценочных показателей, которые характеризуют уровень развития инновационной деятельности промышленных предприятий, выявлено недостаточное внимание государства к состоянию данной сферы и ее финансовому обеспечению. Акцентируется на необходимости формирования государственной инновационной политики и управленческих механизмов ее осуществления.

Annotation. Insufficient attention of the state to the innovative activity of industrial enterprises and its financial support is detected through the prism of value indicators. the need to develop an effective state policy innovation and management mechanisms for its implementation is stressed.

У сучасному світі інноваційна діяльність є одним із основних передумов успішного функціонування підприємств, рушійною силою підвищення ефективності виробництва, фундаментом конкурентоспроможності та подальшого розвитку. Навіть за несприятливих економічних умов господарювання зміни інноваційного характеру залишаються одним із стратегічних пріоритетів в управлінні діяльністю сучасних промислових підприємств.

Однак в Україні, яка хоча і декларує важливість інновацій, основні механізми зростання продовжують концентруватися державою в групі галузей, чия конкурентоспроможність в основному залежить від використання екстенсивних факторів виробництва і потребує відносно невисокого рівня інноваційної активності, ґрунтуючись на експорті сировинних товарів і продукції нижчих виробничих укладів.

Найважливішою галуззю будь-якої країни з огляду на її спроможність до науково-технічного прогресу є промисловість. Вона забезпечує економіку новими засобами виробництва, товарами споживання, сировиною та матеріалами; є активною ланкою і стрижнем економічної системи в цілому, мультиплікатором розвитку інших галузей. Результати інноваційної діяльності промисловості дають змогу оцінити не тільки кількісні показники, а й визначити інтенсивність інноваційного розвитку та його потенціал.

З огляду на це варто зауважити, що в Україні впродовж останніх років (як і в період з 2000 по 2006 роки) питома вага промислових підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність скорочується. У 2014р. вона є трохи більшою за 16%¹, що значно нижче порогового значення (25%) і аналогічного показника багатьох європейських країн. (Згідно даних Євростату за 2013 рік відсоток інноваційно активних промислових підприємств в загальній їх кількості в країнах-членах ЄС коливається від 55% до 70%, в Німеччині він сягає 82% [2]).

Незважаючи на те, що впродовж 2000-2014рр. надзвичайно малою була загальна кількість інноваційно активних підприємств промисловості (не більше 1800 од.), в їх складі в основному домінували ті виробництва, новаторська діяльність яких зосереджена в низько технологічному секторі (на них припадало майже 70%).

Відсутність сприятливого інвестиційного клімату призвела до значного скорочення кількості промислових виробництв, які впроваджували інновації. Лише три чверті інноваційно орієнтованих суб'єкти господарювання (а це у 2014 році лише 1208 (або 12,1%) виробничих установ промисловості України) освоювали в своєму виробництві нові процеси та продукти.

¹ За останні 14-ть років показник досягав свого максимального значення (18%) лише у 2000 році [1].

З них: 600 підприємств налагодили випуск нових видів продукції (3661 найменування) і 614 підприємств, — застосували новітні процеси (1743 їх види, з яких 447 — це маловідходні, ресурсозберігаючі технології). За період 2000–2013рр. їх питома вага в загальній кількості господарюючих суб'єктів галузі зменшилась з 14,8% до 12,9%.

Крім того, критично низькою була не лише кількість, а й інноваційна сприйнятливість цих промислових виробництв. В 2013р. ними освоєно в 4 рази менше видів інноваційної продукції, ніж у 2000р. (3661од. проти 15323 од.), що негативним чином позначилося на динаміці одержаних від їх продажу доходів. Так, обсяг реалізованої інноваційної продукції промисловості у 2014р. становив 25,7 млрд грн, що на 28,4% менше, ніж в 2013 році і майже на 40%, — ніж в 2011р. Аналогічну тенденцію до скорочення мала його частка в складі загального обсягу реалізованої промислової продукції. Якщо в 2000р. на нові види продукції припадало 9,4%, то в 2011р., - 3,8%, в 2013р., - 3,3%, а в 2014р., — вже тільки 2,5%. Це значно менше, ніж в країнах ЄС, де даний показник сягає 60%.

Інноваційна інертність вітчизняних підприємств призвела до підвищення ступеня залежності України від інтелектуальної продукції інших країн, у зв'язку з чим однією з характеристик сучасної моделі вітчизняної економіки стало домінування на внутрішньому ринку імпортої продукції матеріально-технічного призначення.

Серед основних демотивуючих чинників інноваційної діяльності (масова корупція, бюрократія, процвітання рейдерства, потужна система «відкатів» та ін.) найбільш руйнівною є недостатність обсягів фінансування, в т.ч. державного.

Лише протягом 2011–2014рр. загальна сума витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств скоротилася на 46,3%: з 14333,9 млн грн в 2011р. до 7695,9 млн грн у 2014р. Однак частка власних коштів суб'єктів господарювання, які були і залишаються основним джерелом фінансування наукомісткого виробництва, впродовж зазначеного періоду неухильно зростала, — від 52,9% до 85%; в 2015р. вона досягла свого історичного максимуму 97,2% [1]. Їх домінування порівняно з іншими джерелами фінансування зумовлене недостатньо чітким та надмірно складним процесом залучення зовнішніх фінансових ресурсів, передусім, несприятливим інвестиційним кліматом та нерозвиненістю венчурного фінансування.

Незважаючи на те, що кошти державного бюджету виступають засобом стимулювання інноваційної активності, їх частка в складі інноваційних витрат значно скорочувалася з 1,95% у 2012р. до 0,3% у 2013р. Це в десятки разів менше, ніж у розвинених країнах світу, де урядові видатки на інновації складають 7–15 % в складі їх загального розміру.

Щодо напрямків здійснених нововведень, то більшість підприємств віддавало перевагу закупівлі нового обладнання, машин, програмного забезпечення, причому переважно імпортним зразкам. На ці цілі було витрачено понад 60% коштів інноваційного призначення, тоді як на виконання НДДКР лише 7,5% у 2011р., трохи більше у 2014р., — 23%.

Таким чином, наведені вище дані свідчать, що реальні українські “ринкові перетворення” не передбачають оперативного включення до вітчизняних економічних процесів інноваційного чинника, здатного активізувати галузі виробництва з високим рівнем доданої вартості. Як результат, в країні має місце колосальне відставання практично всіх галузей матеріального виробництва за рівнем техніки і технології, що обумовлює зростання матеріало- та енергомісткості продукції. (Фактична матеріаломісткість виробництва промислових галузей в Україні більш ніж у два рази перевищує порогове значення показника. Практично у чотири рази перевищує критичну межу фактична енергомісткість продукції промислових галузей).

Особливо слід наголосити на тому, що основні засоби більшості вітчизняних підприємств не лише морально застаріли, а й знаходяться на межі повного фізичного зносу. За показниками якості, ефективності, безпечності, техногенного навантаження на довкілля рівень діючого обладнання та устаткування не відповідає сучасним вимогам. Переважна більшість підприємств експлуатується без реконструкції понад 20 років. Зберігається тенденція високого рівня витратності виробництва та низького рівня його інноваційності. За даними Держслужби статистики ступінь погіршення фізичного стану основних засобів українських підприємств неухильно зростає (за 2001–2014рр. на 85,5%) і у 2014р. вже сягає 83,5%. Найбільш інтенсивно процес старіння довгострокових активів відбувається на підприємствах добувної промисловості (65,3%), постачання електроенергії та газу (61,4%), транспорту (97,9%). В промисловості України ступінь зносу основних засобів вже перевищує 60% [1].

Отже, здійснений аналіз робить очевидною необхідність упровадження дієвих стимулів для активізації інноваційної діяльності, що має стати пріоритетним завданням економічної політики держави. Саме вона як головний суб'єкт інноваційного розвитку, має створити сприятливі умови для підвищення науково-технічного потенціалу країни, визначити основні

напрямки у цій сфері та стимулювати їх розвиток через систему фінансово-кредитних та податкових інструментів, формування організаційних механізмів інформаційного та ресурсного забезпечення.

Література

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/> — Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України.
2. Eurostat (2013) Enterprises by type of innovation. [Електронне джерело]. – Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=inn_cis7_type&lang=en.

УДК 338.2; 339.9

Редзюк Євгеній Васильович

*к.е.н., доц., с.н.с. сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України,
redzyuk@gmail.com*

ІННОВАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ

ИННОВАЦИОННЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНЫ В ГЛОБАЛЬНОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РОСТЕ

INNOVATIVE PERSPECTIVES OF UKRAINE IN GLOBAL ECONOMIC GROWTH

Анотація. Автором проведено дослідження української економіки на інноваційність та порівнявши її з іншими країнами світу запропоновано низку заходів щодо перебудови вітчизняної економіки з трансформацією від сировинно-добувної моделі розвитку до інноваційно орієнтованої економіки.

Аннотация. Автором проведено исследование украинской экономики на инновационность и сравнил ее с другими странами мира предложено ряд мер по перестройке отечественной экономики с трансформацией от сырьевой и добывающей модели развития к инновационно ориентированной экономике.

Annotation. The author conducted a research of the Ukrainian economy on innovation and compared it with other countries in the world proposed a number of measures to restructure the domestic economy with a transformation from a raw and extractive development model to an innovation-oriented economy.

Україна в глобальному інноваційному індексі (Global Innovation Index) станом на 2016 рік займає 56 місце зі 128 країн світу, які приймали участь в даному оцінюванні. Відзначимо, що за останні 5–6 років наша країна поступово покращує свої позиції в цьому міжнародному рейтингу, а саме з 71–60 місць в 2010–2014 рр. перемістившись на 10–15 позицій вперед. Причиною цього, на наш погляд, є об'єктивні чинники, що пов'язані, як з політичною трансформацією та зміною інституційного середовища, так і з національними особливостями функціонування бізнес-структур на території України. Проведені реформи з дерегуляції та зменшення рівня корупції в Україні можливо також вплинули на покращення показників цього рейтингу. Але незначні позитивні зрушення в цьому рейтингу не відображаються на інших провідних світових рейтингах та показниках української економіки в світових фінансово-економічних і торговельних питаннях. Так, за оцінками «WORLD ECONOMIC FORUM» в глобальному докладі конкурентоспроможності країн світу – Україна зі 138 країн-учасниць рейтингу займає лише 85 місце. При цьому за період з 2007 року поступово перемістившись з 71 місця на 85 місце. Крім того, статистика основних макроекономічних показників України суттєво погіршилась: ВВП України в 2014 р. склав 132 млрд дол. США і зменшився до попереднього року на 6,8% (-44 млрд дол. США), ВВП України в 2015 р. склав 88 млрд дол. США і зменшився до попереднього року на 9,9% (-44 млрд дол. США), ВВП України в 2016 р. склав 92 млрд дол. США і зріс до попереднього року на 1,8% (+4 млрд дол. США); експорт товарів з України в 2015 році знизився на 29,9%, а в 2016 році знизився ще на 5,2% склавши всього 33,6 млрд дол. США; з усіх видів продукції, що експортується несуттєво зросла тільки частка сільськогосподарської продукції в 2016 році (+5,4%); середні заробітні плати знизились з 410 дол. США у 2013 р. до 290 дол. США у 2014 р. та 165 і 180 дол. США у 2015–2016 рр. Тому дослідження інноваційності економіки України є актуальним питанням [2;4;6].